

Tuinstedden

TUSSEN UTOPIE EN REALITEIT

Harm Jan Korthals Altes

Uitgeverij THOTH Bussum

Deze uitgave is mede tot stand gekomen met financiële steun van
M.A.O.C Gravin van Bylandt Stichting
DSP-groep BV Amsterdam
Gemeente Ede
Van Eesteren - Fluck & Van Lohuizen Stichting
Groene Stad Almere
J.E. Jurriaanse Stichting
Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam
Stichting Dr Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds
Universiteit van Amsterdam
Woonstede

Afbeelding omslag: Tuindorp Maarn

© 2004 Harm Jan Korthals Altes en Uitgeverij THOTH, Nieuwe 's-Gravelandseweg 3, 1405 HH Bussum
WWW.THOTH.NL

Grafische vormgeving: Studio Hans Lemmens, Amsterdam

Druk: drukkerij Mart.Spruijt bv, Amsterdam

Bindwerk:

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij THOTH, Nieuwe 's-Gravelandseweg 3, 1405 HH Bussum. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or any information storage and retrieval system, without written permission in writing from the publisher.

ISBN 90 6868 356 x

Inhoud

- VI **Samenvatting**
- XII **Garden Cities between Utopia and Reality (Summary)**
- 5 **Woord vooraf**
- 8 **1 Kennismaking met het tuinstadmodel**
 Ontdekking van een tegenstelling 9 Geboorte van een onderzoeksproject 10
 Een eerste verkenning van het tuinstadmodel 10 Conclusie 14 Leeswijzer 14
- 16 **2 De praktijk in de Angelsaksische wereld: liberalisering**
 Howards inspiratie 17 Letchworth, 1903: liberalisering van de sociale doelstelling 20
 Ruimtelijke uitwerking 24 Hampstead Garden Suburb, 1906: verschuiving naar
 ontwerpvoorbeeld 24 Welwyn Garden City, 1927: de hoofdstroom definitief gemist 27
 Tuinsteden in Amerika: liberaal vanaf het begin 29 Conclusie 35
- 36 **3 De praktijk in de Duitstalige wereld: radicalisering**
 Duitsland 37 Oostenrijk 45 Zwitserland 50 Conclusie 51
- 53 **4 Het tuinstadmodel uitgewerkt tot analysemodel**
 Vooraf 54 Dimensie 'bestaanswijze' 55 Dimensie 'bestuurswijze' 61
 Dimensie 'samenlevingswijze' 67 Dimensie 'ruimtegebruik' 72 Dimensie 'groenvoorziening' 77
 Dimensie 'vormgeving' 80 Selectie van verworven inzichten voor het analysemodel 84
 Conclusie 86
- 88 **5 Tuinstadprojecten van Nederlandse fabrikanten**
 Vooraf 89 Griendtsveen, De Peel 91 Agnetapark, Delft 93 Ede Vooruit 95
 Projecten van de staatsspoorwegen in Haren en Maarn 98 Tuindorp Heyplaat, Rotterdam 101
 Treebeek bij Staatsmijn Emma 103 't Lansink, Hengelo 108
 Tuindorp Elinkwijk en Zuilen I, Utrecht 110 Conclusie 113
 Dimensie 'groenvoorziening' 151 Dimensie 'vormgeving' 155 Conclusie 157

115	6 Tuinstadprojecten van Nederlandse woningbouwverenigingen en gemeenten
	Vooraf 116 Tuindorp De Bilt 118 Tuindorp Kolkakker, Ede 120
	Tuindorp Vreewijk, Rotterdam 122 Tuinwijk Zuid, Haarlem 125 Betondorp, Amsterdam 127
	Witte Dorp, Rotterdam, en andere complexen voor 'ontoeleatbaren' 130 Knutteldorp, Deventer 132
	Boschdrift, Hilversum 134 Analyse en vergelijking 137 Conclusie 139
140	7 Herkenning en waardering tuinstadmodel door huidige bewoners
	Inleiding 141 Ontwikkelingen in beheer en bewoning in de drie onderzochte tuindorpen 145
	Dimensie 'samenlevingswijze' 147 Dimensie 'ruimtegebruik' 149
	Dimensie 'groenvoorziening' 151 Dimensie 'vormgeving' 155 Conclusie 157
159	8 Algehele woonsatisfactie en de rol van het tuinstadmodel
	Inleiding 160 Woonsatisfactie in tuindorpen 160 Verschillen tussen tuindorpen en andere
	wijktypen 161 Verhuurbaarheid 164 De waardering nader verklaard 165 Bouwstenen van
	de lokale samenleving 167 Bouwstenen van een tuinstadachtige vormgeving 172 Conclusie 175
176	9 Planning op stadsregionaal schaalniveau en het tuinstadmodel
	Inleiding 177 Eindhoven: ontwikkeling van lokale naar regionale planning 179
	Emmen: open groene stad 183 Almere: stadsregionale planning vanuit een nationale
	taakstelling 188 Conclusie 195
197	10 Nieuwe tuinsteden tussen utopie en realiteit
	Onderzoeksconclusies in kort bestek 198 Waar is het tuindorpmodel toepasbaar 198
	Hoe moet het tuindorpmodel worden toegepast? 200 Eindconclusies 207
209	Noten
234	Literatuur

Woord vooraf

'Tuinstad' is een gemakkelijk gebruikt etiket voor een nieuwbouwstad of nieuwbouwwijk. Het klinkt aantrekkelijk, net als bijvoorbeeld 'parkwijk', en het verkoopt waarschijnlijk goed.

Maar wat betekent 'tuinstad' nu écht? Dat is de vraag die in dit boek centraal staat.

Bij de zoektocht naar het antwoord blijkt al snel dat de inhoud van het begrip op zijn best zo ver strekt als 'ontwerpvoorbeeld voor een aangename woonwijk'. Zoekt men verder dan blijkt 'tuinstad' echter te staan voor een model dat de stad niet alleen in haar verschijningsvorm maar ook in haar bestuur en haar economie radicaal wil hervormen.

Deze studie is een zoektocht geweest op het snijvlak van de sociaal-wetenschappelijke en de ontwerpende disciplines. Hoe hangen die samen, hoe versterkt de verschijningsvorm de beoogde maatschappelijke orde in de tuinstad?

Velen hebben mij bij deze zoektocht geholpen. Een aantal daarvan wil ik op deze plaats persoonlijk bedanken. Allereerst de hoogleraren Rob van Engelsdorp Gastelaars en Dirk Frieling, die het project ruim dertien jaar hebben begeleid en vertrouwen hebben weten te houden in de goede afloop. Vervolgens dank ik Leo de Klerk van de Universiteit van Amsterdam voor zijn hulp op methodisch vlak bij het verzamelen en interpreteren van de gegevens uit mijn onderzoek naar de huidige woonbeleving in tuinsteden (tuinstadachtige woningbouwprojecten). Ik dank verder de gemeenten, woningbeheerders en bewoners die dit onderzoek mogelijk hebben gemaakt. Dank ook aan de fondsen en instellingen, die de publicatie van de studie financieel mede mogelijk hebben gemaakt.

In dit woord van dank is de laatste plaats (ereplaats) ingeruimd voor mijn echtgenote. Zij heeft een onwaarschijnlijk geduld en vertrouwen in het project aan de dag gelegd. Behalve dat, heeft zij mij gesteund in tal van praktische zaken. Zonder haar had ik de weg naar de soms diep in nieuwere wijken verstopte tuinstadprojecten (vooral in het buitenland) misschien nooit gevonden, en was ik zeker niet in het bezit gekomen van een aantal voor de studie belangrijke boeken. Zij trok die in de (alweer vaak buitenlandse) boekhandels met de haar typerende speurzinnigheid uit de kast waar ikzelf ze over het hoofd zag.

Ik besluit met de hoop uit te spreken dat het boek zijn weg naar het publiek zal vinden en de lezer zal weten aan te spreken. De tuinstad verdient dat.